

ügyességére emlékeztetőleg kúsznak, szökdelnek és futnak.

Táplálékukat is a mókus módjára, ülve eszik. Rendszertani tekintetben a peléket a rágcsálók (Rodentia) rendjébe s itt a mókusokkal (Sciuridae) és az egerekkel (Muridae) párhuzamos csoportba, a pelék családjába (Myoxidae) sorolják s e családot a két előbbi közé helyezik.

Termetére és életmódjára nézve a mókusokra emlékeztető nagy pele (*Myoxus glis*

2-ik ábra.

A NAGY PELE.

Deiker rajza.

L.) (2-ik ábra.) kisebb példány nagyságú s ez volt aréai rómaiak inyencz-peccsenyéje s Dél-Európában a szegényebb nép most is eszi. E tekintetben különben horvát testvéreinknél nem kell meszebbre mennünk, mert p. a zágrábi kerületi erdészeti hivatal jelentése szerint az 1888. év őszén a megye büköseiből s tölgyeseiből nem kevesebb, mint 3000 darab megölt pele került a zágrábi piacra, a

Az új csillag.

Irta: Kézdi-Kovács László.

A feneketlen világűr a maga végtelenségével, napkohóival, bolygó-gárdájával, hold-csatlósaival és őrzöngő szerelmeseként végig száguldó üstökösseivel csak mese . . . a csillagász agyak kedvencz meseje . . . Egy nagy gyászkárpit földi a világot, a mire a halálban üdvözültek lelkéből szövődnek az új csillagok . . . A világgá rebtent öröm s a világba szállt fájdalom napról-napra ott küzd egymással s ha öröm kerekedik fölül, kiderül az ég. Csalfa színjátékú atómozok töltik be az űrt s hol rózsaszín az égbolt, hol búzavirágkék, hol fakó sárga, hol lángoló vörös, melynek lángja fokozódva alszik ki s azután fájdalom sötét borúja kerekedik lassanként felül . . . s leszáll az ég . . .

A könyekből felhők lesznek. És minél többet sírt a világ, annál komorabb, annál kietlenebb fellegek gomolyodnak az égi kárpit felé . . . annál feketébb az ég . . . S ha a sok felleg visszazokogja az elkallódott könyeket, a mindenségben is valami csodás megkönnyebbülés észlelhető . . . biztató tűz villan fel a csillagok miriádjain s a hiú remények nagy konglomerátuma, a hold, kietlen pofájával fölholadokodik bohócnak a csillag-lelkek közé . . .

A csillagász mindezeket figyelmen kívül hagyja. Nem látja. Ügyet se vet reá. A csillagász nem poéta, hanem tudós, nem ábrándozik, hanem számít. Más világo-

kat keres az űrben, nem túlvilági lelkeket; a teleszkópon át hegyeket és tavakat kémlel, nem zsolozsmákat zengő angyalokat, a mik ott lebegnek a gyászkárpit mögött, hol a menyországba vezető út nyílik meg és visz végtelen lépcsőzeteken át föl . . . föl . . . az isteni szék legfelsőbb pontjáig.

A csillagász a miriádnnyi mértföldekre terjedő távolságokat kutatja, a bolygók kerengését és körforgását, az üstökösök pályafutását, a naprendszerek titkos szerkezetét . . . de ezt a titkot ép úgy eltakarja az égi kárpit, mint a menyek országába vezető utat, melyen czéltalanul kalandoz az emberi elme. A csillagász következtet; egy hangyát látva, a mammoth képét iparkodik belőle megformálni . . . a poéta érez és sugallatára hallgat, mely azt mondja: nem igaz, nincsenek oda fenn, se alattunk, se körülöttünk, sehol sincsenek más világok, csak lelkek . . . melyek úgy röpködnek, úgy villognak, úgy szállingóznak, mint az éjben szerte cikázó szentjános-bogárkák . . . s mikor már megúnták ezt a játékot, örök időkre föltelepednek az égi kárpitra, hogy onnan le-leragyojanak reánk.

* * *

A csillagász is csak ember, ha szívesebben is jár a földfeletti régiókban és mikor annak az eget kémlelő csúnya, torzonborz tudósnak meghalt az egyetlen leánykája, — ő is csak úgy zokogott, mint a többi halandó, a kinek még szíve és könye van.

Négy éves, aranyfürtös, opál arcú, türkiz szemű

hol darabja 20—28 fillérért kelt el! Az ókori glirariumok e lakójának felül hamu-szürke, alul fehér s a szeme körül fekete sávval ellátott bundáját napjainkban szűcsárúnak is feldolgozzák. Farka szőrözete a mokúséhoz hasonló fésűs állású, de keskenyebb. Ez a pele dombvidékeink s hegységeink lomberdeiben él s különösen a dunántúli vidék délnyugati megyéiben s Horvát-Szlavonországban van a legtöbb s némely tölgyesben s bükkösben, jó makkterméskor, igen nagy számban fordul elő. Az erdőkből ellátogat a közel fekvő gyümölcsösökbe is.

Eledele makk s más kisebb erdei mag, nedvdús gyümölcs, az erdei csemetekertekben csírázó magvak, a fiatalabb fák kérge, a melyet 2 mm. szélességű gyűrűkben, vagy vízszintesen menő párhuzamos csíkokban rág le; pusztítja az apró madarak tojásait s fiókáit.

Lakását faodúkbán, vagy ilyenek hiányában elhagyott madár-, vagy mókusfészkekben

üti fel, a melyeket puha anyagokkal kibélel, illetve átalakít. A nőstény júniusban 4—6 fiat hoz, a melyek, ha már a szemeik kinyíltak, csinos kis állatkák s színre szüleikhez egészen hasonlóak.

Téli álmát, mely hosszú tél alkalmával 6—7 hónapig is eltart (Siebenschläfer), hasadékokban, faodúk-

ban, vagy földi üregekben alussza, a melyet e czélra mohával s más száraz növényrészszel vastagon kibélel. Téli álma nem folytonos, melegebb téli napokon közbe-közbe elő is búvik s ilyenkor a még ősszel valamely közeli faodúba csekélyebb mennyiségben egybegyűjtött élelemmel táplálkozik.

Bár az erdőszre és az erdők közelében lévő gyümölcsösökre káros állat, szórványos előfordulása következtében nálunk csak ott van jelentősége, a hol nagyon elszaporodott; a hol sok van, ott a peléket október elejétől Márton-napig fogják. Hosszú hegyes vesszőkkel a tölgy- és bükkfák odúiból kizavarják s a menekülő állatokat elfogják, vagy bottal agyonverik. Ezek az állatok ilyenkor jól megvannak hizva és zsírjukat a parasztok csizmáik bekenésére, vízhatlanná tételére, előszeretettel használják.

A hazai pelesorozat közepalakjai: az erdei pele (*Myoxus dryas* Schreb.) és a kerti pele

(*Eliomys puercinus* L. = *Myoxus nitela* Schreb.). E két faj úgy a testnagyság s az egész külső, mint az életmód tekintetében is közel áll egymáshoz. Kisebb testnagyságuk folytán, daczára, hogy ezek is részint mókus-, részint egéralakok, az egértipushoz már közelebb állanak.

3-ik ábra. KERTI PELE.

Müller A. rajza.

és korall ajkú drágaság volt a kis Clarisse, a ki nagyon edesen tudta átölelni az apja nyakát s nyájasan cibálta a szakálát, a mikor a farszto éjjeli megfigyelések után hazatért pihenni . . . és parányi kacsóival a legyeket kergette róla, hogy ne háborgassák álmait. Azután egyszer csak az útálatos vén halál bezörgetett hozzájuk, mint valami görnyedező kapzsi kufár, a kinek arra a kis drágaságra fájdult meg a foga és erőszakkal magával vitte Mintha nem volna elég vén csont a világon, a kik még beléje is kapaszkodnának, csak már egyszer vinné őket . . . Da az útálatos halálnak arra a gyönyörű csecsebecsére esett a pillantása . . . Megfojtotta!

Az emberek azt rebesgették, hogy difteritisz ölte meg a kis gyermeket. A halál vigyorogva hagyta rájuk ezt a beszédet és csak azt várta, hogy eltemessék . . . Mikor a föld alá hantolták, őt is kilopta a koporsóból, mint a többit s egy marék hamut rakott helyébe . . . És elvitte a gyönyörű leánykát is oda az ő csodás birodalmába, mely a mindenség oceánjának egyes szigeteiből áll. Minden szigetnek más a népe . . . Az elsőt, a Merkurt, a gyermek-lelkek lakják. Csudaszép virágos kert az, melynek nagy, csillagpártás, harangos, bóbítás virágfürtjei között fehér, rózsaszín, aranyárga, halványkék, ibolyaszín, narancsvörös, tengerzöld és más-más színű pillangók libegnek. Ez a legtisztább lelkek pihenő állomása . . . A másik szigeten, a Vénuszon, a szerelmes lelkek tanyáznak. Árnyas lugasok és rózsás ligetek váltakoznak ott s alattuk olyan puha a pázsit, mintha pehelyből sarjadzott volna . . .

A harmadik szigetre, a vörös dícsfényben úszó Marszra, a harcok elhullott hőseinek s a véres áldozatoknak lelkei jutnak . . . A negyedik sziget, a mellékbolygókkal megáldott Szaturnusz, a szülők lelkeinek végső aziluma . . . A mérhetlen területű Jupiter az elhunyt milliomosok és szerencsejátékosoké . . . a kietlen Uranusz a rideg lelkeké s az örökös homályban libegő Neptun a gonoszok túlvilági börtöne . . .

A csillagászok hiába mondanák ezt el, csak a poétalélek érti meg.

És a kis Clarisse apja, mikor kizokogta fájdalmát leánykája sírhalma fölött, megint csak oda ült a nagy messzelátó elé, hogy a bolygók körforgását tanulmányozza, vagy a ködfoltokat és csillagképleteket vizsgálja . . . A képzelt vonalakat, melyek állítólag csatornarendszert képeznek, a túlvilági jegessarkokat és vulkánokat, a protuberanciákat és másféle tüneményeket . . . Hogy kimondhatlan, lélekölő számokban állapítsa meg az égi testek egymást közti távolságát, az üstökösök pályafutását, a meteorok esési sebességét, a fénysugarak rezgését és sok más mindenfélét, a mitől a poétaléleknek a haja is ég felé áll.

* * *

A mélységesen néma éjbe úgy bámult bele a messzelátó nagy lencséje, mint egy rettenetes szem, mely a bűnös lelkét kémleli.

Ott fenn, a halom tetején, hol a csillagda épülete meredt az ég felé, semmi se hallatszott az alvó földi

Megkülönböztetésük a következő:

Az *erdei pele* testnagysága (farkával együtt) eléri a 17 cm.-t, a fiatalok természetesen kisebbek; bundája fölül vörhenyesbarna, alul fehér, szeme körül fekete sáv vonul, a mely a *fülkagylóig nyúlik s ott végződik*; füle mögött egy szennyesfehér foltja van; kétsoros szőrözetű farka felül sötétbarnásszürke, alul fehér.

A *kerti pele* (3-ik ábra) testnagysága legfőlebb 14 cm., bundája fölül vörhenyes szürkésbarna, alul fehér; a szeme körüli fekete sáv a *nyak oldalain a fülek alá húzódik*; fülei mögött és előtt fehér, a vállán fekete foltja van; farkának tövefele szürkésbarna színű és rövidebb szőrözetű, a hegye-fele fölül fekete, alul fehér s kétsorosán álló hosszú szőrözettel.

Az imént említett két pele legnevezetesebb különbsége a földrajzi elterjedésben van; az erdei pele keleteurópai alak és Stajersország földrajzi hosszúsági vonalától nyugotra már nem él, jóllehet hazánk még rendes elterjedési területéhez tartozik, míg a kerti pele nyugateurópai faj s földrajzi elterjedésének keleti határa Közép-Európában épen hazánk területe.

A *kerti pele* jellemző tartózkodó helyei a dombvidékek fiatal lomberdei s cserjés helyei; megfordul az ilyenek közelében elterülő gyepükben, kertekben,

4-ik ábra. MOGYORÓS PELE. Müller A. rajza.

szőlőkben, sőt épületekben is. Nálunk a nagy pelénél sokkal ritkább. Magvakkal és nedvdús gyümölcsöcsel táplálkozik, megeszi a rovarokat, madártojásokat és fiókákat, bemegy a kamrákba s ott a házi egér módjára sokfélét megrág; a fiatal ágak kérgét 1 mm. keskeny csikokban lerágja.

Fészke leginkább elhagyott madárfészkekben van a fákon, ezt beboltozza és kibéleli; öregebb faodúkból lakik. A nőstény júniusban 4–6-ot fiadzik.

Télre faodúba, valamely használatlan kunyhóba, kerti házba, szénapadlásra, fali lyukba, madárfészkekbe sőt ezek hiányában földi lyukba mohából, száraz fűből és falevelektől vaczkot készít s ebben rendszerint családostul téli álomba merül. Téli álma nem mély, egyszermáskor ki is jár s ezért vaczka közelébe magvakat ez is gyűjt.

Főellenségei a menyétek, baglyok s házak körül a macska.

Az erdőszre káros, kis testénél s ritkaságánál fogva azonban kevésbé jelentős; azokban a gyümölcsösökben és szőlőkben, a melyekben megfordul, károssá válhatik, mert több gyümölcsöt elrongál, mint a mennyit megenni képes. Ily helyeken fogót alkalmazunk: kisebb láda egyik oldalának a közepére készítünk 5 cm. átmérőjű kerek lyukat, vegyük ezt körül befelé csonkakúpszerűleg irányuló hegyes drótcső-

világ titkos neszéből. Egy-egy éjjeli pillangó koppant az üvegfalnak . . . egy-egy légy zsémbelődött a falon . . . s az is elhallgatott.

A messzelátó nagy szeme egyre csak nézte, bámulta a végtelen égboltot, melyről mindannyi apró szemecske kacsintgatott vissza reá. Úgy vibrált, nyugtalankodott, szinte kaczagott ott némelyik, mintha tréfálkozni akarna, mások meg mélán, az ártatlanság szendességével tekintettek alá, mintha a menyországban is őzikké lagnának . . . És a messzelátó lencséjében egyre több-több égi szem jelenik meg. Olyan lesz az ég boltja, mintha gyémánt-pikkelyek fődnék . . . de a csillagász elfordítja messzelátóját és egy mélyen fekvő pontra illeszti be, mely ott libeg a láthatár alján. A földről elszálló lelkek első állomása ez: a Merkur.

A csúnya, torzonborz szakállú tudóst nem valami titkos vágy vonzotta ezen égitest felé. Csak a bolygó körforgását tanulmányozta. Egy halvány foltra irányozta tekintetét, mely lassan-lassan elfordul a bolygó korongjával együtt . . . Ezt a foltot annyiszor figyelte már és olyan gyilkos hidegvérrel nézegette . . . De ez a folt mintha megnőtt volna ma. És egyre tágul. Széteszladoz, mint a színpadi fellegzet és egy csudaszép virágos kert tárul eléje, melynek nagy, csillagpártás, harangos, bóbítás virágfürtjei között tarka pillangók hátán édes arcú gyermekek játszadoznak . . . Milyen mesés látvány . . . Azután egy káprázatos tűzfolt libben a bolygó korongja elé Mi ez? Egy új csillag? Még sohase látta!

És ez a csillag egyenesen rohan a Merkur felé.

Milyen nagyszerű fölfedezés! A legifjabb bolygó

összeütközik egy ismeretlen testtel! . . . Szinte reszket az izgatottságtól . . . Káprázó szemeit megtörli . . . Ah, az új csillagon is egy folt . . . A vigyorgó halál ül ott és ölében egy kis fejarcú gyermek, akit el-elringat . . . A kis Clarisse! . . . Clarisse!

. . . A mélységesen néma éjben olyan csudálatosan hangzik a csúnya, torzonborz tudós zokogása.

Szalonkavadászat a rétyi nyíren.

Ha drága hazánk tisztán székelylakta kies Háromszék-megye határát a Feketeügy folyónál szabadságharczunkból emlékeztetéssé vált kökösi hídnál átlépi a vonaton utazó vadász, ki nemes szenvedélytől indítatva, kedves horszúcsőrű vendégünket választotta zsákmánya tárgyául, úgy gyakorlott szeme azonnal észreveszi, miszerint a szomszéd Uzon községtől fel keletnek Laborfalva, Réty községek mellett Nagy-Borosnyóig, csekély távolban a Feketeügy folyó balpartjától, több ezer holdnyi területen át nyír- és éger-bokros vonul. Ebben a fiatal erdőnek is nevezhető nyírben több száz tócsa van, melyek némelyikében a tavi rózsza (*Nymphaea thermalis*) is díszlik.

E tócsák széleit nagyobb részben sűrű éger-bokros övezi, melyeket különösen száraz ősszel, kedvencz kékvérű vendégünk előszeretettel keres fel, bővenelve itt fel táplálékát, mely főleg apró bogarakból áll.

Eltelkintve a hóolvadáskor itt észak felé vonuló vadlúd és számtalan kacsafaj látogatásától, utóbbiakból több faj itt is fészkel s így tavasszal párosodásig, valamint Jakab nap után a tavak befagyásáig emelik a rétyi nyír vadászgyönyöreit.